

METODE ȘI PROCEDEE UTILIZATE ÎN STUDIAREA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE

Diana CHIBAC

doctor în științe filologice, lector universitar

Universitatea Națională „Iurii Fedkovici din Cernăuți, Ucraina

The educational process is a complex system, the result of the interdependence between teaching, learning and assessment, with a well-defined purpose - that of putting into practice the educational ideal, the integral-vocational development of the personality. The main way in which this aspect is achieved is the improvement of the technology, respectively of the forms, methods and means by which the expected result is reached. The didactic technology includes in an unitary whole all the components of the educational process, insisting on the interdependence between the content and all the other aspects, such as: organization, teacher-student feedback, methods, procedures used, etc. Didactic strategies occupy an important place in the didactic technology. By didactic strategy we understand a set of methods and procedures through which the collaboration between teachers and students is carried out in order to teach, learn, but also to evaluate a volume of information, the formation of skills and abilities, the development of the human personality.

Cuvinte-cheie: *Strategii didactice interactive, activitate instructiv-educativă*

Nu mai trebuie de mult demonstrat că eficiența pedagogică – atât desfășurarea, cât și rezultatele procesului de învățământ – depinde într-o măsură semnificativă de metodele alese de cadrul didactic. Cercetările unor pedagogi recunoscuți pe plan european, în Statele Unite sau în România (Jean Piaget, J.S. Brunner, David Paul Ausubel, Ioan Cerghit, V. Țârcovnicu, G. Văideanu ș.a.) au relevat rolul fundamental al metodelor în arsenalul didactic. Aceștia au insistat pe discernământul, în fapt pe inteligența cu care profesorul ar trebui să își aleagă cea mai potrivită dintre metode în fiecare moment al procesului instructiv-educativ, arătând că, prin utilizarea unor metode diferite în aceleași secvențe didactice, se obțin rezultate diferite în pregătirea elevilor.

Termenul *metodă* provine, se știe, din limba greacă (metha „cale”, „drum”), limbă în care desemna așadar orientarea către un drum sau orientarea în spațiu, într-un sens mai larg. Sensul învechit al cuvântului a fost modernizat de filosoful francez René Descartes, unul dintre primii care l-au utilizat, conferindu-i un înțeles gnoseologic. După cum arată etimologia termenului, metodele de învățământ reprezintă căile, modalitățile, procedeele, tehnicile și mijloacele adecvate pentru desfășurarea procesului instructiv-educativ: mai mult decât „*căile folosite în școală de către profesori pentru a-i sprijini pe elevi să descopere viața, natura, lumea, lucrurile, știința*” [21, p. 343-344], ele sunt mijloace prin care se formează și se dezvoltă priceperile și deprinderile elevilor, dar și capacitatea acestora de a utiliza roadele cunoașterii în așa fel încât să-și formeze și să-și dezvolte personalitatea. După Ioan Cerghit, metodele de învățământ se referă atât la condițiile specifice în care intervenția precisă, specifică (de predare) a profesorului este îndreptată spre obținerea unei schimbări (numai delimitate) în formația elevului, cât și la efortul elevului de a se integra procesului de învățământ, asimilând cunoștințe și formându-și deprinderi practice sau intelectuale.

Controversele în privința metodelor didactice privesc nu doar realizarea unei taxonomii complete și corecte, ci și un alt aspect de o importanță deosebită pentru desfășurarea procesului didactic, și anume motivația opțiunii profesorului pentru una sau alta dintre metode, pentru o metodă tradițională ca prelegerea, să spunem, sau pentru una de o modernitate șocantă ca mozaicul, spre exemplu. Ne referim, mai precis, la inerția sau comoditatea unora dintre cadrele didactice, care preferă metode clasice, cu rezultate verificate (expunerea, conversația catehetică, demonstrația), și, în egală măsură, la dorința altora de a inova cu orice preț propriile lecții, prin apelul permanent la metode de ultimă generație, fie ele și neconvenționale sau chiar controversate (pălăriile gânditoare, Frisco, floarea de lotus).

În reforma învățământului se vehiculează, e adevărat, tot mai des ideea de modernizare a metodelor didactice, modernizare ce are unele direcții prioritare:

- individualizarea metodelor, în sensul unei pedagogii diferențiate;
- selectarea metodelor în funcție de obiectivele formative;
- consultarea elevului (văzut ca partener în activitatea didactică, veritabil coautor conștient al propriei formări) în alegerea și utilizarea unei metode;

- încurajarea metodelor și tehnicilor interactive de grup (încurajarea activității în grup sau în echipă, care stimulează capacitatea de cooperare și competiție, permițând dezvoltarea cognitivă și socială a elevilor în interacțiune cu partenerii de lucru etc.);

- organizarea condițiilor de învățare de către un profesor ghid, animator și consilier, care favorizează schimbul de opinii, discuțiile animate, în scopul facilitării învățării, evaluării fidele și intercomunicării autentice;

Din păcate, după cum am precizat mai sus, unele cadre didactice reduc procesul de modernizare la opțiunea pentru cele mai noi metode didactice, ignorând riscurile nu întotdeauna minore pe care le generează utilizarea lor „după ureche” (riscuri derivate din aplicarea metodologiei interactive în momente inadecvate din lecție sau pentru studierea unui conținut informațional inadecvat, din „arderea” unor faze procedurale esențiale).

Menționăm, din acest motiv, câteva dintre criteriile de care profesorii trebuie să țină seama în momentul în care vor să aleagă cea mai potrivită metodă didactică:

- obiectivele și conținutul instruirii;
- normativitatea didactică;
- particularitățile de vârstă și caracteristicile psihologice, intelectuale ș.a.m.d. ale elevilor;
- specificul clasei, dar și al școlii respective;
- gradul ei de dotare materială;
- personalitatea profesorului.

Pedagogi recunoscători apreciază însă că singurul criteriu care permite alegerea corectă a unei metode de învățământ ar trebui să fie cel de natură pragmatică: nu ar trebui să conteze decât natura obiectivelor pedagogice concrete pe care le urmărește educatorul într-un anumit moment al instruirii. De altfel, există voci care susțin că profesorul nici nu are nevoie de o clasificare a metodelor, ci de un inventar cât mai bogat de metode și procedee didactice din care să fie capabil să le aleagă pe cele adecvate pentru a-și realiza obiectivele pedagogice preconizate. Plecând de la această premisă, realizăm în continuare o inventariere a metodelor de învățământ – atât a celor clasice, cât și a celor moderne –, insistând pe cele specifice studiului limbii și literaturii române, cu scopul de a oferi o paletă de sugestii mai largă atât debutantului, cât și profesorului experimentat, dornic să-și optimizeze strategiile didactice recurente.

1.1 Paralele între metodele tradiționale și moderne utilizate în predare

Pentru a ajunge la un nivel potrivit în realizarea unei activități pedagogice educaționale, se pune accent pe modul cum se derulează aceasta și implică probleme organizatorice, procedurale și materiale. Astfel apare definiția de *tehnologie didactică*, care aprobează două opinii: primul vizează la totalitatea mijloacelor audio-vizuale ce se impune în practica educațională, iar al doilea include totalitatea structurală a metodelor, mijloacelor de învățământ, a strategiilor de organizare a predării-învățării, puse în aplicație, în strânsă concordanță cu obiectivele pedagogice, conținuturile transmise, formele de realizare a instruirii și modalitățile de evaluare.

Metodele de învățământ pot fi definite ca „*modalități de acțiune cu ajutorul cărora, elevii, în mod independent sau sub îndrumarea profesorului, își însușesc cunoștințe, își formează priceperi și deprinderi, aptitudini, atitudini, concepția despre lume și viață*” [35, p.126]. Metoda este aleasă de învățători și este pusă în aplicare la ore sau activități extrașcolare cu ajutorul școlarilor și în beneficiul acestora;

Spre modernitate poate să evalueze metodele tradiționale, în măsura în care ordinea de variații în conformitate cu regulile care le compun, permite reorganizări necunoscute înainte sau când condițiile de aplicare a acelei metode sunt cu totul noi. Metodologia modernă actualizează și sesizează secvențele întocmai tradiționale sau dezvăluie ca variații ale acestei metode, care erau anterior curente și practice. Fiecare metodă în parte o cercetăm, și nu ne raportăm doar la clasificarea ei, în calitate de centra istorică, apare sub configurația unor forme și configurații diferite, încât, în mod neclar, în limita unei metode, precum cea clasică, poate apărea succesiv orientări comune către modernism. Unele aspecte diferite de repartizare a metodelor educaționale se poate evidenția în apropierea dreptei istorice: metode clasice, tradiționale (tipul clasic) și metode moderne – interactive - alternative (tipul modern).

Metodele care stimulează și pun accent pe studierea prin colaborare, ce se găsește aproximativ în opoziție cu metodele tradiționale de studiere. Ansamblul de metode pentru participare și de egalitate face parte din seria actualii educații, care expune cel mai oportun și mai eficace soluție a structurii educaționale la cerințele elaborate de problematica lumii actuale. Prin contribuție, elevii își pot formula preferințele în com-

partimentul erudiției, cunoașterii, timpului liber, pot să se schimbe în colaboratori la propria constituire. Elevii nu sunt doar interlocutori de relații, ci și aderenți dinamici la educație. În timpul activității instructiv-educative, stimularea comportamentului activ drept care progresul însemnat de la *a studia* la *a studia să fii și să primești aspectul*, și anume la crearea condițiilor necesare pentru a face față situațiilor, obținând prin efort dorința de angajare și desfășurarea unei activități. Esențial privilegiu al dinamicelor metode îl prezintă includerea elevilor în procesul didactic și formarea aptitudinii acestora de a relata idei și păreri asupra proceselor studiate. În felul acesta, va fi evoluat la elevi o gândire limitată a posibilităților intelectuale de tip preponderent, gândirea critică. Deci, gândirea critică prezintă o părere concentrată pe examinarea și estimarea răspunsurilor admisibile într-o circumstanță dată, consecută de opțiunea soluționării optime pe valoarea argumentelor.

Accelerarea obiectivă a progresului științific, tehnologic și social, criza economică, de mediu, demografică, politică și alte fenomene care au apărut în lumea modernă, afectează inevitabil sistemul de învățământ, exacerba contradicțiile și dificultățile tinerei generații. Mijloacele pedagogice tradiționale de educație, conținutul și organizarea procesului educațional nu funcționează din ce în ce mai mult. Din cauza nepotrivirii dintre ritmul și natura proceselor sociale și pedagogice, în pedagogie apar fenomene de criză.

Învățarea interactivă este o formă specială de organizare a activității cognitive, care are ca scop crearea unor condiții confortabile de învățare în care fiecare elev să-și simtă succesul și capacitatea intelectuală.

Esența învățării interactive este că procesul de învățare are loc în condiția interacțiunii constante, active a tuturor elevilor; profesorul și elevul sunt subiecte egale de învățare. Învățarea interactivă contribuie la formarea deprinderilor și abilităților, atât la subiect, cât și la general; dezvoltarea valorilor vieții; crearea unei atmosfere de cooperare, interacțiune; dezvoltarea calităților comunicative. Tehnologia presupune modelarea situațiilor de viață, utilizarea jocurilor de rol, rezolvarea comună a problemelor.

Învățarea interactivă este învățarea dialogului, în timpul căreia participanții procesului pedagogic interacționează pentru a se înțelege reciproc, a rezolva împreună problemele educaționale, a dezvolta calitățile personale ale elevilor.

Datorită eforturilor educatorilor-inovatori ai noilor orbite, la arta predării și educației atinse, aceștia au diverse descoperiri. Mulți reprezentanți ai științei sunt concentrați pe practica pedagogică inovatoare, care implementează programele autorului lor în instituțiile de învățământ nu ca experimenter, ci ca profesori și educatori. Pedagogia inovatoare întruchipează esența creativă a procesului educațional în multe feluri. Dacă pedagogia științifică dezvoltă legi generale și probleme teoretice ale educației, inovatorul creează tehnologii pedagogice eficiente.

Există două moduri pentru fiecare dintre noi: să trăim după meritele trecute, să închidem ochii la schimbările radicale din lume, să ne condamnăm studenții (și propriile copii) la eșec în viață sau să încercăm să schimbăm ceva în atitudinea noastră față de cele mai noi tehnologii educaționale.

Metodele tradiționale de predare sunt învechite și nu permite oamenilor să-și dezvolte abilitățile. Soluția este aceasta că personalul pedagogic al centrului trebuie să poată selecta și aplica stiluri și metode de predare care vor promova învățarea cunoștințe tradiționale în domeniul apărării civile și al dezvoltării capacităților de comportament activ. Prin urmare, atunci când organizați procesul de învățare, rețineți că învățarea are loc atunci când atitudinile elevilor se schimbă în bine și în folosul lor. Desigur, această atitudine trebuie să îndeplinească cerințele care propune prezentul. Conform celor de mai sus, stăpânirea este relevantă elevii modalități de a stăpâni sistemul de cunoștințe și abilități transferați-le în alte situații de învățare, în viața reală. Nu un monolog profesor și dialog, exemplu personal, orientare practică a învățării, colaborarea creativă cu elevii îl caracterizează pe profesorul modern.

1.2 Forme dialogale la ora de limbă și literatură română.

Este evident că la orele de limbă și literatură română întrebările trebuie să alterneze, dar se impune o eșalonare a lor după gradul de dificultate. Profesorul poate începe cu întrebări mai simple, care să vizeze simpla reproducere a cunoștințelor, a conținuturilor de asimilat (deci cu întrebări închise), ulterior însă este necesar să nu evite utilizarea întrebărilor deschise, complexe, care să facă dovada că elevii sunt capabili și de interpretarea textelor literare. Doar această formă de conversație - în mod evident, una Socratică, maieutică - poate valoriza nu atât conținutul de învățare pe care îl pot asimila elevii, cât mai ales filtrarea lui prin propria

conștiință, proces în cursul căruia potențează însăși capacitatea reflexiv-interogativă și critică a participanților la actul comunicării didactice, indiferent de pretextul sau suportul acesteia.

În practica școlară actuală, se pune din ce în ce mai mult accentul pe ceea ce Ioan Cerghit numește revirimentul conversației euristice. De aceea se reconsideră condițiile de aplicare a conversației, pornind de la natura lor și modul de utilizare până la numărul celor implicați în altă conversație. Din primul punct de vedere, pedagogii sugerează ca profesorii, pe de o parte, să reducă sensibil frecvența întrebărilor de memorie, reproductivă, în favoarea celor de gândire, iar pe de altă parte, ca ei să creeze cât mai multe situații generatoare de întrebări, frământări, căutări proprii la elevi. În calitate de principali beneficiari ai comunicării didactice, aceștia din urmă trebuie să fie încurajați să formuleze ei înșiși întrebări, să-și pună probleme, deci să reflecteze pe marginea fenomenului lingvistic/literar, dar și a lecției propriu-zise (deci să li se stimuleze și capacitățile de metacogniție).

E necesar apoi ca timpul lăsat după formularea întrebărilor să fie bine dozat, în funcție de dificultatea de alcătuire a răspunsului. Mai mult, elevul trebuie lăsat să-și controleze, completeze sau corijeze propriul răspuns. Numai după exprimarea răspunsului, profesorul poate aduce eventualele corecturi. „Sanționarea” răspunsurilor poate cognitivă sau afectivă, exprimată prin stimuli verbali (cuvinte) sau nonverbali (mimica și gestică), realizată prin mijloace indirecte, dar sugestive - gen prezentarea de scheme hărți, modele care să infirme sau să confirme răspunsul. Un răspuns bun poate fi reluat și integrat ca punct de sprijin în contextul lecției, iar un răspuns incorect sau slab trebuie supus criticii constructive.

Metodologia este înțeleasă ca un sistem general de cunoștințe teoretice care servește drept principii conducătoare ale cunoștințelor științifice, modalități și mijloace de implementare a cercetării științifice. Există mai multe niveluri de metodologie în știință. Conținutul primului dintre aceste niveluri - cunoașterea filozofică. Acestea acoperă fundamentele filozofice ale cercetării, funcția sa ideologică și principiile științifice generale.

Al doilea nivel este metodologia științifică generală (abordare sistem, abordare sinergetică, abordare activitate, abordare orientată pe personalitate, caracteristici ale diferitelor tipuri de cercetare științifică, etapele și elementele acestora: obiect, subiect de cercetare, scop, ipoteza sarcinii etc.).

Al treilea nivel – metodologia științifică specifică, adică un ansamblu de metode, principii și procedee utilizate într-o disciplină, precum pedagogia. Unii oameni de știință disting al patrulea nivel, care este format din metodologia și tehnicile de cercetare.

Metodologia științei caracterizează componentele cercetării științifice - obiectul, subiectul, sarcina sau problema ei de cercetare, este un fel de strategie a cunoașterii științifice și așa mai departe.

Cele mai importante sarcini ale metodologiei științei sunt: identificarea obiectului și subiectului cercetării; stabilirea unei sarcini sau probleme științifice; construirea unei metode de rezolvare a acestei probleme științifice și evaluarea aplicabilității acesteia; analiza validității și evaluarea fiabilității rezultatelor obținute; evaluarea semnificației recomandărilor metodologice elaborate.

Principiile metodologice ale procesului de învățare sunt create de dialectică și legi, în special, legea unității și a luptei contrariilor, legea negației negațiilor, legea trecerii de la cantitativ la calitativ, teoria reflexiei, sistemică, sinergetică, activitate și abordările competențelor ca metode de cunoaștere a realității. Multe studii științifice și pedagogice notează că baza metodologică a procesului de învățare este teoria cunoașterii. Cu toate acestea, S. Goncharenko notează că nu poate fi o bază metodologică, deoarece teoria cogniției explorează procesul activității cognitive în general și mai ales baza sa semantică, în timp ce metodologia se concentrează pe metode, modalități de a studia cunoștințele adevărate și practice. Având în vedere această remarcă, se poate susține că teoria cunoașterii, legile și tiparele sale sunt doar o bază teoretică pentru studierea procesului de învățare. Această bază este aprofundată și extinsă de abordarea sistemelor, în special teoria sistemelor, teoria reflexiei.

De remarcat că, în stadiul actual de dezvoltare a teoriei și practicii pedagogice, una dintre forțele motrice în dezvoltarea științei pedagogice este contradicția dintre necesitatea formării unei game largi de competențe și abilități și, pe de altă parte, introducerea metodelor moderne, interactive pentru accelerarea procesului educațional.

Metodele active au scopul de a stimula implicarea elevilor în activitatea de învățare, de a le dezvolta gândirea critică și capacitatea de adaptare la viață, de a-i antrena în activități de investigare și cercetare directă a fenomenelor. Metodele de predare-învățare a limbii și literaturii române sunt multiple. Opțiunea pentru o metodă sau alta este în strânsă relație și

cu personalitatea profesorului și gradul de pregătire, stilurile de învățare ale grupului de elevi.

În vederea asigurării unui climat pozitiv în sala de clasă este necesar ca elevii să aibă impresia că au succes în ceea ce fac. Factorii care asigură succesul într-o clasă sunt: formularea de expectanțe pozitive față de elevi; utilizarea unor strategii de management educațional eficient; stabilirea de obiective clare și comunicarea acestora elevilor; valorificarea la maxim a timpului destinat predării; evaluarea obiectivă. Formele de organizare a activităților de predare-învățare și metodele didactice sunt într-o permanentă interdependență. Tehnologia didactică presupune un mod științific de proiectare, realizare și evoluție a lecției.

Metodele tradiționale, clasice sunt acceptate unanim ca fiind cele cu un pronunțat caracter oral ca și: povestirea, explicația și prelegerea școlară, lucrul cu manualul, exercițiul. Ele pot să apară în formă pură, dar recent se împletește cu alte metode mai moderne ca și conversația, metoda fishbowl, explozia stelară, metoda piramidei, dezbaterii academice, metoda jocului didactic etc. demonstrația în funcție de materia la care este utilizată.

Referințe bibliografice

1. CUCOȘ C. (2009) - Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice, ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași: Editura Polirom, 768 p.
2. DRISCOLL W. (2002) - Manual de dezbateri academice. Trad. de Murariu V. București: Editura Polirom, 267 p.
3. DULAMĂ M. E. (2008) - Metodologie didactică. Teorie și practică, ediția a II-a revăzută și adăugită, Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2008. 396 p.
4. IONESCU M., Chiș V. (1992) Strategii de predare și învățare. București: Editura Științifică, 126 p.
5. ДЕМЧУК О. (2000) Нестандартні уроки з української літератури в 9-11 класах. Тернопіль: підручники і посібники. 144 ст.
6. ЖИТНИК Б.О. (2004) - Методичний poradник. Форми і методи навчання. Харків: Видавнича група «Основа». 121 ст.